

هو العليم

بحث فقہی درباره جواز طواف دور ضریح مطہر
أُمَّةَ أَطْهَارَ سَلَامَ اللّٰهِ عَلَيْهِم

حضرت علامہ آیۃ اللہ حاج سید محمد حسین

حسینی طہرانی

روح مجرد

أقول: شيخ حُرِّ عامِلِيَّ عامَله الله بلُطفه در کتاب مزار «وسائل الشَّيعه» ج ۲، از طبع امیر بهادر، ص ۴۱۱، بابی را در عدم جواز طواف به قبور منعقد ساخته است و دو روایت در عدم جواز ذکر کرده است.

اول: مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ فِي «الْعِلَلِ» عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ: لَا تَشْرَبُ وَأَنْتَ قَائِمٌ، وَلَا تَطْفُ بِقَبْرِ، وَلَا تَبُلُّ فِي مَاءٍ نَقِيعٍ. فَإِنَّ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَأَصَابَهُ شَيْءٌ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ - الْحَدِيثُ.

و تتمه‌اش این است: وَ مَنْ فَعَلَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ، لَمْ

يَكُنْ يُفَارِقُهُ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ.

دوم: مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَحَدِهِمَا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: لَا تَشْرَبُ وَأَنْتَ قَائِمٌ، وَلَا تَبُلُّ فِي مَاءٍ نَقِيعٍ، وَلَا تَطْفُ بِقَبْرِ - الْحَدِيثُ.

و أقول: این دو روایت گرچه از جهت سند قوی است؛ زیرا هر دوتای آنها صحیحه است؛ اما از جهت دلالت نه تنها راجع به طواف به معنی دور زدن نیست، بلکه اجنبی از مقام است بالکلّیه.

مراد از طوف به قبر در این دو حدیث، غائط کردن است، نه طواف نمودن و دور زدن. شاهد بر این کلام عبارت طریحی در «مجمع البحرین» است که در ماده طواف گوید: «و الطَّوْفُ: الغَائِطُ؛ و مِنْه الخَبْرُ: لَا يُصَلُّ أَحَدُكُمْ وَ هُوَ يُدَافِعُ الطَّوْفُ. و مِنْه الحدیثُ: لَا تَبُلُ فِي مُسْتَنْقِعٍ، وَ لَا تَطْفُ بِقَبْرِ!»

و علاوه بر این، مناسبت فقرات حدیث، میان ایستاده آب خوردن و بول کردن در آب راکد و گودالهائی که در آنها آب جمع شده است، و میان غائط کردن بر قبور است؛ نه دور گشتن و طواف نمودن.

بخصوص تعلیلی که در روایت اول برای مرتکب این امور می آورد که: **فَإِنْ أَصَابَهُ شَيْءٌ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ** مناسب با غائط نمودن است که عملی است کسی انجام می دهد و چه بسا دچار

عقرب زدگی و یا مار زدگی می شود، بخصوص در
آزمه‌ای که غائط نمودن روی قبور در قبرستانها
متداول بوده است و مار و عقرب و سائر حشرات و
هوامّ زمینی هم در قبرستانها فراوان بوده است. علاوه
بر اینکه غائط نمودن روی قبور مؤمنین، موجب
هتک احترام و عدم نزول ملائکه است.

علاوه بر این گفتار ما، شاهد و یا دلیل بر جواز
طواف، روایت دیگری است که در «وسائل» ذکر
می‌کند:

وَ (مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ
بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ
مُحَمَّدِ بْنِ الطَّيِّبِ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ مُحَمَّدِ
بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَكْثَمٍ فِي حَدِيثٍ:

قَالَ: بَيْنَا أَنَا ذَاتَ يَوْمٍ دَخَلْتُ أَطُوفُ بِقَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ،
فَرَأَيْتُ مُحَمَّدَ ابْنَ عَلِيٍّ الرَّضَا يَطُوفُ بِهِ؛ فَنَظَرْتُهُ فِي مَسَائِلَ
عِنْدِي - الْحَدِيثُ.

در اینجا صاحب «وسائل» برای این روایت
محملهائی ذکر کرده است تا بتواند میان مفاد آن که
جواز طواف است، با آن دو روایت قبل جمع بنماید.

او می گوید:

«أقول: هذا غير صريح في أكثر من دورة واحدة،
لأجل إتمام الزيارة و الدعاء من جميع الجهات كما ورد
في بعض الزيارات لا بقصد الطواف. علي أنه
مخصوص بقبر رسول الله؛ و لا يدل علي غيره من
الأئمة و لا غيرهم. و القياس باطل. و راويه عامي
ضعيف قد تفرد بروايته.

و يُحتمل كون الطواف فيه بمعني الإلمام و النزول
كما ذكره علماء اللغة، و هو قريب من معني الزيارة. و
يُحتمل الحمل علي التقيّة بقريظة راويه، لأنّ العامّة
يُجوزونه. و الصوفيّة من العامّة يطوفون بقبور مشايخهم؛
و الله أعلم. - انتهى.

وليكن مطلب همان است که ما در اینجا ذکر
کردیم، و معنی طواف را به معنی غائط کردن گرفتیم.
بنابراین، آن دو روایت از محلّ استدلال خارج، و این
محاملی را که شیخ حرّ در این روایت ذکر فرموده
بهیچوجه صحیح نیست. و متعیّن در معنی طواف در
این روایت، همان طواف کردن است. و ما اینک برای

شاهد و دلیل بر مطلب خود، از چند کتاب لغت دیگر شاهد می آوریم:

۱- در «شرح قاموس اللغة» در ماده طَوْفَ گوید:
و طَوْفٌ به معنی غائط است. طَافَ یعنی بشد از برای غائط کردن، مثل اطَّافَ از باب افتعال.

۲- در «صحاح اللغة» گوید: وَ الطَّوْفُ: الغَائِطُ، تَقُولُ مِنْهُ: طَافَ يَطُوفُ طَوْفًا وَ اطَّافَ اطِّافًا، إِذَا ذَهَبَ إِلَى الْبِرَازِ لِيَتَغَوَّطَ

۳- در «تاج العروس» گوید: وَ الطَّوْفُ: الغَائِطُ، وَ هُوَ مَا كَانَ مِنْ ذَلِكَ بَعْدَ الرِّضَاعِ؛ وَ أَمَّا مَا كَانَ قَبْلَهُ فَهُوَ عَقِيٌّ، قَالَهُ الْأَمْرِيُّ. وَ فِي الْحَدِيثِ: لَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ عَلَيَّ طَوْفِهِمَا! وَ فِي حَدِيثِ ابْنِ عَبَّاسٍ: لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُكُمْ وَ هُوَ يَدْفِعُ الطَّوْفَ وَ الْبَوْلَ. وَ فِي كَلَامِ الرَّاعِبِ مَا يَدُلُّ عَلَيَّ أَنَّهُ مِنَ الْكِنَايَةِ. وَ طَافَ يَطُوفُ طَوْفًا: إِذَا ذَهَبَ إِلَى الْبِرَازِ لِيَتَغَوَّطَ. وَ زَادَ ابْنُ الْأَعْرَابِيِّ:

كَاطَّافَ اطِّافًا، إِذَا أَلْقَى مَا فِي جَوْفِهِ. وَ أَنْشَدَ:

عَشَيْتُ جَابَانَ حَتَّى اسْتَدَّ مَعْرِضُهُ *** وَ كَانَ يَنْقُدُ إِلَّا

أَنَّهُ اطَّافَا

۴- در «لسان العرب» شبیه آنچه را که از «تاج

العروس» نقل نمودیم، ذکر کرده است.

وَ الْعِثِّي كَمَا ذَكَرَهُ اللَّغَوِيُّونَ، شَيْءٌ لَزِجٌ أَسْوَدٌ يَخْرُجُ
مِنْ بَطْنِ الْمَوْلُودِ قَبْلَ أَنْ يَأْكُلَ وَ يَشْرَبَ. وَ آن هَمَانِ
چیزی است که در زبان فارسیدان «مامازی بچه»
گویند.

بحث بلیغ علامه مجلسی (ره) در جواز طواف

دور ضریح ائمه اطهار علیهم السلام

وَ اَمَّا جَدُّنَا الْعَلَامَةُ الْمَجْلِسِيُّ رَضْوَانُ اللَّهِ تَعَالَى
عَلَيْهِ، در اینجا بحث بلیغی فرموده و انصافاً حقّ بحث
را ادا فرموده است. و لهذا ما عین بحث وی رادر
اینجا ذکر می کنیم. او پس از آن که روایت اولی را که
از «علل الشرائع» نقل شد بیان کرده است، در بیان
خود می فرماید:

«يُحْتَمَلُ إِنْ يَكُونُ النَّهْيُ عَنِ الطَّوَّافِ بِالْعَدَدِ

الْمَخْصُوصِ الَّذِي يُطَافُ بِالْبَيْتِ. وَ سَيَأْتِي فِي بَعْضِ

الزِّيَارَاتِ الْجَامِعَةِ: بِأَبِي وَ أُمِّي يَا آلَ الْمُصْطَفَى إِلَّا أَنَا لَا

نَمْلِكُ إِلَّا أَنْ نَطُوفَ حَوْلَ مُشَاهِدِكُمْ. وَ فِي الرَّوَايَاتِ:

^۱ ما بين الهلالين عبارة «سفينة البحار»

قَبْلَ جَوَائِبِ الْقَبْرِ.

سپس روایت وارده از «کافی» را راجع به طواف حضرت جواد الائمه امام محمد تقی علیه السلام با همان سند از یحیی بن اَکثم روایت می کند و در ذیلش می گوید:

«وَالْأَحْوَابُ أَنْ لَا يَطُوفَ إِلَّا لِلْإِيتَانِ بِالْأَدْعِيَةِ وَالْأَعْمَالِ الْمَأْثُورَةِ، وَإِنْ أَمَكَّنَ تَخْصِيصُ انْتِهَى بِقَبْرِ غَيْرِ الْمَعْصُومِ، إِنْ كَانَ مُعَارِضٌ صَرِيحٌ. وَ يُحْتَمَلُ إِنْ يَكُونُ الْمُرَادُ بِالطَّوْفِ الْمَنْفِيِّ هُنَا التَّغَوُّطَ.»

پس از آن فرموده است: «قَالَ فِي «الْنَهَايَةِ»: الطَّوْفُ: الْحَدَثُ مِنَ الطَّعَامِ. وَ مِنْهُ الْحَدِيثُ: مُبَيَّ عَنْ مُتَحَدِّثَيْنِ عَلَي طَوْفِهَا؛ أَي عِنْدَ الْغَائِطِ. وَ يُؤَيَّدُ هَذَا الْوَجْهَ أَنَّهُ رَوَى الْكَلِينِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ:

مَنْ تَخَلَّى عِنْدَ قَبْرِ، أَوْ بَالَ قَائِمًا، أَوْ بَالَ فِي مَاءٍ قَائِمٍ، أَوْ مَسَى فِي حَدَاءٍ وَاحِدٍ، أَوْ شَرِبَ قَائِمًا، أَوْ خَلَى فِي بَيْتٍ وَحَدَهُ، أَوْ بَاتَ عَلَي غَمْرٍ^١، فَأَصَابَهُ شَيْءٌ مِنَ الشَّيْطَانِ لَمْ

^١ الغمَر: چربی وبوی زهم دستها

يَدَعُهُ إِلَّا إِنْ يَشَاءَ اللَّهُ. وَ أَسْرَعُ مَا يَكُونُ الشَّيْطَانُ إِلَيَّ

الْإِنْسَانِ وَ هُوَ عَلَيَّ بَعْضُ هَذِهِ الْحَالَاتِ.

مَعَ أَنَّهُ رُوِيَ أَيْضًا بِسَنَدٍ آخَرَ فِيهِ ضَعْفٌ عَنِ مُحَمَّدِ

بْنِ مُسْلِمٍ رَاوِيَ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَحَدِهِمَا عَلَيَّهِمَا السَّلَامُ

أَنَّهُ قَالَ:

لَا تَشْرَبُ وَ أَنْتَ قَائِمٌ، وَ لَا تَبُلُ فِي مَاءٍ نَقِيعٍ، وَ لَا

تَطْفُ بِقَبْرِ، وَ لَا تَخُلُ فِي بَيْتِ وَحْدِكَ، وَ لَا تَمْسُ بِنَعْلِ

وَاحِدَةٍ! فَإِنَّ الشَّيْطَانَ أَسْرَعُ مَا يَكُونُ إِلَيَّ الْعَبْدِ إِذَا كَانَ

عَلَيَّ بَعْضُ هَذِهِ الْحَالَاتِ. وَ قَالَ: إِنَّهُمَا أَصَابَ أَحَدًا شَيْءٌ

عَلَيَّ هَذِهِ الْحَالِ فَكَأَدَ أَنْ يُفَارِقَهُ، إِلَّا إِنْ يَشَاءَ اللَّهُ عَزَّ وَ

جَلَّ.

سپس فرموده است: «فَإِنْ كَوَّنَ كُلُّ مَا فِي هَذَا الْخَبْرِ

مَوْجُودًا فِي الْخَبْرِ السَّابِقِ سِوَى قَوْلِهِ لَا تَطْفُ بِقَبْرِ، مَعَ

أَنَّ فِيهِ مَكَانُهُ مَنْ تَخَلَّى عَلَيَّ قَبْرِ، لَا سِيَّامَا مَعَ اتِّحَادِ الرَّاوي وَ

اشْتِرَاكِ الْمَفْسَدَةِ الْمُتَرْتَبَةِ فِيهِمَا، مَا يُوْرَثُ ظَنًّا قَوِيًّا بِكَوْنِ

الطَّوْفِ هُنَا بِمَعْنَى التَّخَلِّي. وَ كَذَا اشْتِرَاكِ الْمَفْسَدَةِ وَ

١ خَلَا يَخْلُو خُلُوًّا وَ خَلَاءَ الرَّجُلُ: انْفَرَدَ فِي مَكَانِهِ.

سَائِرِ الْخِصَالِ بَيْنَ خَيْرِ الْحَلْبِيِّ وَ الْخَيْرِ الْأَوَّلِ، يَدُلُّ عَلَيَّ
أَنَّ الطَّوْفَ فِيهِ أَيْضًا بِهَذَا الْمَعْنَى.

و لَا أَظُنُّكَ تَرْتَابُ بَعْدَ التَّأْمَلِ الصَّادِقِ فِي الْأَخْبَارِ
الْثَلَاثَةِ فِي أَنَّ الْأَظْهَرَ مَا ذَكَرْنَا.»

و همانطور که اهل تحقیق بدین استدلال
می‌نگرند، مشاهده می‌نمایند که مجلسی (ره) در
اینجا بحث بلیغی نموده و حقّ مطلب را کما هو حقّه
ادا کرده است. جزاه الله خیراً.

و ما مطالب او را از جلد مزار «بحار» آوردیم. و
در «سفینه البحار»^۲ نیز اشاره به این مطالب دارد.

کلام محدّث نوری (ره) در باب جواز طواف

بر قبور ائمه علیهم السّلام

مرحوم محدّث نوری حاج میرزا حسین اعلی الله
مقامه در «مستدرک الوسائل»^۳ در کتاب المزار ایضاً
حقّ مطلب را ادا نموده است:

^۱ «بحار الأنوار» ج ۲۲، از طبع کمپانی ص ۹، و ج ۱۰۰، از طبع حیدری

باب سوّم از کتاب المزار، حدیث ۶-۳، ص ۱۲۶ تا ص ۱۲۸

^۲ «سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار» طبع سنگی، ج ۲، در ماده طَوْفَ،

ص ۹۹

^۳ جلد ۲، ص ۲۲۶ و ۲۲۷

اولاً: عنوان باب را جواز طواف به قبور قرار داده است، بخلاف صاحب «وسائل» که عنوان را بابُ عَدَمِ جَوَازِ الطَّوَّافِ بِالْقُبُورِ قرار داده است.

و ثانياً: همانطور که ذکر شد، رأساً طوف را به معنی غائط و حَدَثِ گرفته است. و ما در اینجا برای مزید اطلاع، عین عبارت او را می آوریم تا از فوائدش محروم نباشیم:

«۷۲- بابُ جَوَازِ الطَّوَّافِ بِالْقُبُورِ:

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ فِي تَفْسِيرِهِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَثْمَانَ بْنِ عِيسَى وَ حَمَّادِ بْنِ عَثْمَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي حَدِيثٍ طَوِيلٍ فِي قِصَّةِ فَدَكٍ قَالَ فِي آخِرِهِ: وَ دَخَلْتُ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ الْمَسْجِدَ وَ طَافْتُ بِقَبْرِ أَبِيهَا وَ هِيَ تَبْكِي وَ تَقُولُ: إِنَّا فَقَدْنَاكَ فَقَدَ الْأَرْضِ وَ ابِلَهَا - الْحَبْرَ.

وَ رَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ الطَّبْرَسِيُّ فِي «الِإِحْتِجَاجِ» عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَثْمَانَ عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِثْلَهُ.

۲- الشَّيْخُ مُحَمَّدُ بْنُ الْمَشْهَدِيِّ فِي «الْمَزَارِ» وَ السَّيِّدُ عَلِيُّ بْنُ طَاوُسٍ فِي «الْمِصْبَاحِ» قَالَا: زِيَارَةُ مَرْوِيَّةٍ عَنِ

الْأئِمَّةَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ: إِذَا أَرَدْتَ ذَلِكَ - إِلَيَّ أَنْ قَالَ

عَلَيْهِ السَّلَامُ: ثُمَّ قَبْلَهُ وَقُل: بِأَبِي وَأُمِّي يَا آلَ الْمُصْطَفَى!

إِنَّا لَا نَمْلِكُ إِلَّا أَنْ نَطُوفَ حَوْلَ مَشَاهِدِكُمْ وَنُعْزِي فِيهَا

زَوَاحِكُمْ - الزِّيَارَةَ.

قُلْتُ: جَعَلَ الشَّيْخُ^١ عُنْوَانَ الْبَابِ عَدَمَ جَوَازِ

الطَّوَافِ وَ لَمْ يَذْكَرْ فِيهِ إِلَّا الصَّادِقِيَّ وَ غَيْرَهُ: لَا تَشْرَبْ وَ

أَنْتَ قَائِمٌ، وَ لَا تَطْفُ بِقَبْرِ، وَ لَا تَبُلْ فِيمَاءِ نَقِيعٍ - إِلَى آخِرِ

الْحَدِيثِ.

وَ الْمُرَادُ بِطُوفِ الْحَدِيثِ فِي هَذِهِ الْأَخْبَارِ، بِقَرِينَةِ

قَوْلِهِ: وَ لَا تَبُلْ. وَيُؤَيِّدُهُ أَنَّ الْكَلْبِيَّ رَوَى فِي الصَّحِيحِ

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَتَخَلَّى عَلَيَّ قَبْرًا،

بَشَرًا، بِدِحَاوِءِ آدِحٍ فِي شَيْءٍ وَأَمَّا نَاقِ عَامٍ فِي مِائَةِ لَابِ

هُ بِأَصَافٍ، بِرِمَ غَلِيَّ عَتَابًا، مُدَحَوِيَّتِي فِي لَاحِ وَأَمَّا نَاقِ

شَيْءٍ نَاطِيشًا نَمِّمْ لَمْ يَدْعُهُ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ. وَ أَسْرَعُ مَا

يَكُونُ الشَّيْطَانُ إِلَيَّ الْإِنْسَانِ وَ هُوَ عَلَيَّ بَعْضِ هَذِهِ

الْحَالَاتِ.

^١ يعنى الشيخ الحر العاملى صاحب «الوسائل» الذى جعل النورى كتابه مستدركا لكتابه.

وَ رَوِيَ أَيْضًا بِسَنَدٍ آخَرَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ
أَحَدِهِمَا عَلَيْهِمَا السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: لَا تَشْرَبُ وَ أَنْتَ قَائِمٌ، وَ
لَا تَبُلُ فِي مَاءٍ نَقِيعٍ، وَ لَا تَطْفُ بِقَبْرِ، وَ لَا تَخُلُ فِي بَيْتِ
وَ حَدِّكَ. وَ ذَكَرَ بَاقِيَ الْخَبْرِ بِاخْتِلَافٍ فِي الْأَلْفَاظِ.

وَ الْمُتَمَّأَلُ يَعْلَمُ اتِّحَادَ الْخَبْرَيْنِ وَ أَنَّ أَحَدَهُمَا
نَقْلٌ بِالْمَعْنَى لِآخَرَ.

وَ قَالَ الْجَزْرِيُّ: الطَّوْفُ: الْحَدِيثُ مِنَ الطَّعَامِ، وَ مِنْهُ
الْحَدِيثُ: مُبَيَّنٌ عَنِ الْمُتَحَدِّثِينَ عَلَي طَوْفَيْهِمَا؛ أَي عِنْدَ
الْغَائِطِ.

فَظَهَرَ أَنَّهُ لَا مُعَارِضَ لِمَا دَلَّ عَلَي جَوَازِ الطَّوَافِ
بِالْقُبُورِ بِمَعْنَاهُ الشَّائِعِ. وَ لِذَا ذَكَرْنَا فِي الْعُنْوَانِ جَوَازَ
الطَّوَافِ. وَ لَوْ سَلَّمْ فَالِنِّسْبَةُ بَيْنَهُمَا بِالْعُمُومِ وَ الْخُصُوصِ.
فَلَا بَأْسَ بِاطَّوَافِ حَوْلَ قُبُورِهِمْ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ. -
انتهی.

درست به خاطر دارم: در سؤال یکهزار و سیصد
و شصت و چهار هجریه قمریه که برای تحصیل
علوم دینیّه به ارض مقدّس قم مشرف شدم و بدواً
در منزل آیه الله حاج سیّد حسن سیّدی قمی که

عمّه‌زاده پدر ما هستند سکونت داشتیم، روزی حضرت آیه‌الله العظمی سید محمد حجّت کوه کمری برای ملاقات و دیدن عمّه‌زادگان (ایشان و إخوانشان آقا حاج سید علی محمد و آقا سید محمد و آیه‌الله حاج سید عبدالحسین) آمده بودند، و این حقیر هم در گوشه‌ای از اطاق نشسته بودم. در بین مطالبی که گفتگو شد، سخن از لَا تَطْفُ بِقَبْرِ به میان آمد و مرحوم حجّت رضوان الله علیه فرمودند: مراد طواف کردن نیست، بلکه غائط نمودن است، و از کتاب لغت «مجمع البحرین» شاهد آوردند. رحمة الله علیه رحمة واسعة.

بحث فقهی درباره جواز بوسیدن چهارچوب

درهای ورودی قبور ائمه علیهم السّلام

آنچه تا بحال ذکر کردیم، درباره جواز طواف حول قبور مطهرّشان بود. واینک بحث ما در جواز تقبیل یعنی بوسیدن چهارچوب درهای قبور ائمه علیهمالسّلام یعنی درهای صحن شریف و کفشداری‌ها و رواق‌ها و حرم مطهرّ است.

بوسیدن درهای قبور امامان بدون شبهه و شک،

بدون اشکال است؛ کما اینکه در بعضی از روایات
وارد در کتاب مزار وارد است. ما اگر اقتصار و
جمود بر معنی عَتَبَه کنیم، بوسیدن زمین جلوی در
و بوسیدن قسمت تحتانی در نیز جائز است؛ چون در
این روایات است که: عَتَبَه را ببوس و پس از آن
داخل شو!

در «شرح قاموس اللغه» گفته است: عَتَبَة به
تحریک، آستانه در است یا بالای هر دو در است.
و در «صحاح اللغه» گفته است: وَ الْعَتَبُ: الدَّرَجُ،
وَ كُلُّ مِرْقَاةٍ مِنْهَا عَتَبَةٌ. وَ الْجَمْعُ: عَتَبٌ وَ عَتَبَاتٌ. وَ
الْعَتَبَةُ: أُسْكُفَةُ الْبَابِ، وَ الْجَمْعُ: عَتَبٌ.

و مراد از أُسْكُفَةُ الْبَابِ همان ساحت روی زمین
و سطح جلوی در است که هنگام وارد شدن،
قدمهای شخص وارد در آن قرار می‌گیرد. و مراد
چوب زیرین جلوی در است.

و در «تاج العروس» گفته است: (الْعَتَبَةُ مُحَرَّكَةٌ):
كَذَا فِي نُسخَتِنَا وَ سَقَطَ مِنْ نُسخَةِ شَيْخِنَا أُسْكُفَةُ الْبَابِ
الَّتِي تَوَطَّأُ، (أَوْ) الْعَتَبَةُ (الْعُلْيَا مِنْهُمَا). وَ الْحَشْبَةُ الَّتِي
فَوْقَ الْأَعْلَى: الْحَاجِبُ؛ وَ الْأُسْكُفَةُ: السُّفْلَى، وَ

الْعَارِضَتَانِ: الْعُضَادَتَانِ. وَ قَدْ تَقَدَّمَتِ الْإِشَارَةُ إِلَيْهِ فِي
«ح ج ب» وَ الْجُمُعُ: عَتَبٌ وَ عَتَبَاتٌ.

و در لغت، اُسْكُفَّةٌ وَ اُسْكُوفَةٌ را به معنی خَشْبَةَ
الْبَابِ الَّتِي تَوْطَأُ عَلَيْهَا مَعْنَى كَرْدِه‌آند.

ولی حضرت استاذنا المکرّم مرحوم آیه الله حاج
شیخ مرتضی حائری اعلی الله درجته از مرحوم آیه
الله حاج آقا حسین طباطبائی بروجردی قدّس الله
نفسه نقل کردند که: ایشان می گفته‌اند: خم شدن و
بوسیدن مقدّم در، حکم سجده را دارد. و مراد از
سجده، فقط پیشانی گذاردن نیست، بلکه به خاک
افتادن و تواضع، تا سر حدّ صورت را
نزدیک زمین آوردن است. و بنابراین، خوب
است که چهارچوب در را به غیر قسمت تحتانی آن
ببوسند.

این نقل از آیه الله بروجردی را آیه الله حائری
در روز ۱۸ شوال المکرّم ۱۴۰۰ هجریّه قمریّه در
مشهد مقدّس برای حقیر بیان فرمودند.^۱

^۱ روح مجرد، ص ۱۹۷